

**ALOYSII COLLA
ILLUSTRATIO GENERIS
DYSODII ADDITA ICONI
NONDUM COGNITA
SPECIEI, QUAM...**

5

ALOYSII COLLA

ILLUSTRATIO GENERIS DYSODII

ADDITA ICONE NONDUM COGNITA SPECIEI, QUAM *DIFARICATI*
NOMINE DESIGNARUNT BOTANICI.

Memorie della Reale Accademia delle Scienze di Torino Tom. XXIII.

ALOYSII COLLA

ILLUSTRATIO GENERIS DYSODII

ADDITA ICONE NONDUM COGNITA SPECIEI, QUAM *DIFABRICATI*
NOMINE DESIGNARUNT BOTANICI.

Lecta die 30 decembris 1822.

Inter innumerabilium, et rarissimarum specierum semina ab egregio viro de Botanice optime merito M. D. *Bertero* ex Anthyllis duobus ab hinc annis humaniter missa, nonnulla praesertim curavi nomine *Dysodii divaricati* praenotata, utpote genus tum mihi prorsus incognitum.

Diligenter sata in olla aprilis proxime elapso mense mox memorata semina, plantulae exortae sunt, quae modico caloris gradu expositae, ac sedulo cultae floruerunt mense septembris, et semina matura praebuerunt.

Attento examini subjectis fructificationis partibus, pro certo habui pulchellam plantam ad *Syngenesiam Polygamiam necessariam*, adque *corymbiferarum* familiam pertinentem, novum genus constituere a *Polymnia*, *Wedelia*, *Alcina*, et *Melampodio* non valde distinctum, eodemque characteres praecipuos praesferre ab illustri *Richard* constitutos.

circa suum *Dysodium divaricatum*, quos retulerant clarissimi *Persoonius* (1) ac *Poiretius* (2); tamen nonnullas illustrationes adhuc mereri, et jure iconem esse proferendam, quam nemo ante publicavit.

Pro viribus propositum assequi conatus, gravissimo, illustres viri, judicio vestro hasce meas observationes committo.

Et primo quidem, si genera, *Linnaeo* duce, a tanto viro statuta expendamus, planta nostra ludit inter *Melampodium*, et *Polymniam*: nihil inde mirum, si celeberrimi viri *Humboldt*, et *Kunth* eandem *Melampodii paludosi* nomine, ceu nostrae simillimam designaverint, uti constat ex accurata ejusdem plantae descriptione (3), necnon e specimine ab amicissimo *Balbisio* mecum benevole communicato.

Ast *Melampodii* genus refert receptaculum paleaceum; in *Dysodio* autem est nudum, nam venae punctis argenteo-albidis adpersae, quibus instructum esse observabo (fig. 6), et quas paleas censuit *Humboldtius* asserens esse deciduas, reapse persistunt, partem calycis, indeque receptaculi constituunt, et verae venae sunt, quae in receptaculo siccio oculis etiamsi nudis perspiciuntur (fig. 7); puncta enim quibus adpersae sunt evanescent, uti in glandulis pellucidis frequenter contingit, eo quod humor, quo replebantur

(1) Pers. syn. pl. 2. 489.

(2) Encycl. meth. supp. 11. 531.

(3) Hamb. ex Kunth nov. gen. et sp. p. 272. vol. 4.

exsiccatione decedat: insuper aliae *Melampodii* stirpes referunt paleas oblongas, plus, minusve lanceolatas, et perspicue a receptaculi substantia distinctas.

2.* In *Melampodiis* semen, seu *Achenium* (1), ut *Humboldtii* vocabulo utar, est *palea capsulari* inclusum, quae *pappus monophyllus vulviformis* a *Linnaeo* nuncupatur (2): at semina in nostra planta videntur revera *nuda* (fig. 8), nam *palea* ab *Humboldtio* descripta considerari potius debet veluti *testa* tegens *endopleuram*, quum ab *amygdalo* naturaliter haud secedat, ipsa autem sublata, remaneat semen una tantum pellicula tectum, quae verum est *endopleura*: accedit *pappum*, et *paleam* non constituere *seminum* partem, sed potius tamquam *appendices*, seu *bracteolas* esse conspiciendas, quarum ope semina *nuda* securius tuentur, et undique a natura ipsa disseminantur.

Verum est a Clarissimis *Lagasca* respectu *Melampodii*, et *Rob. Brown* respectu *Alcinæ*, et *Dysodii* novam inductam fuisse glossologiam, juxta quam considerarunt exterius tegmentum seminum tamquam *squamam*, uti vocant, *periclini exterioris* (calycis); sed mihi datum non fuit nec *paleas*, neque *squamas* perspicere; etsi oculis bene armatis lacinias calycinas, indeque receptaculum diligenter,

(1) *Achena* Neck. *Achenium* Rich. *Akros* fr. *Acenium* Link. appellatur fructus monospermus exsiccus, cujus pericarpium adhæret calycis tubo, et *endopleurae*, uti in floribus compositis. DC. *Theor. Elém.* p. 38a.

(2) *Lin. syst. veg.* pag. 649.

ac pluries in successivis periodis maturitatis observaverim: dolet dignos hosce Botanicos icones non praeuisse sine quibus eorum dictis pie credendum! At si hujusmodi squama naturaliter non secedit in *Dysodii* seminibus, si endopleurae stricte adhaeret, si testae vices gerit, cui bono nomen immutandum erat ad novam sancendam theoriam? Sed haec constanter repellenda quoties haud satis adhuc notas naturae leges non detegit (1).

(1) Doctrinam hanc secutes Clar. Henr. Corbié novam statuit methodum *Compositarum*, quas *synantheras* vocat: omnibus Linnaei terminis immutatis, praecipuas fructificationis partes, uti calycem *periclium*, receptaculum *clinanthem*, flosculorum esphulum *calathidem*, fructum seu semen *cypselum* appellat: nova *organologia* sic statuta, inauditam quoque *organographiam* induxi ad determinandos directionem, structuram, figuram, proportionem, situm, compositionem, caeterosque characteres, quibus distinguuntur fructificationis partes: Hinc 1.º *calathidem* considerat tanquam simplicem, brevissimam, compositam numerosis floribus sessilibus, approximatis, axem commune tegentibus, bracteis; hujusmodi spicae axis brevissimus, et maxime depressus *clinanthem* conformat: bractesae vero *periclium*. In hoc naturali *calathidis* statu *periclium* est *uniseriatae squamarum*, *clinanthem squamelliferum*. 2.º Sed si fingamus (inquit) flosculos inferiores abortivos, bracteas autem subsistentes, habebimus *periclium pluri-seriatae-squamarum*, *clinanthem squamelliferum*. 3.º Fingamus insuper bracteas superiores abortivas, omnesque flosculos subsistentes, habebimus *clinanthem nudum*, *periclium uniseriatae-squamarum*. 4.º Fingamus adhuc 1.º Flosculos inferiores abortivos, ac eorum bracteas subsistentes: 2.º Flosculos superiores subsistentes et eorum bracteas abortivas, tum habebimus *periclium pluri-seriatae-squamarum*, *clinanthem vero nudum*. 5.º Fingamus denique *calathidem* discoideam corosam *pluri-seriatam* gerentem, ac bracteas flosculorum disci abortivas, habebimus dispositionem valde singularem, uti in nonnullis generibus (*Dict. des sc. nat. tom. X p. 151*).

Ad *Polymniam* Linnaeanam quod attinet, praemittendum recentiores *Botanicos*, etsi plures novae stirpes detectae fuerint, quae primo intuitu, habitu praesertim inspecto, ad illam spectare viderentur, rebus melius perpensis, tria constituisse distincta genera, *Polymniam* scilicet, *Alcinam*, et *Wedeliam*.

Polymniae characteres sequentes essentialia tribuerunt =
» *Receptaculum* paleaceum; pappus nullus: *calyx* duplex,

En considerationes generales ac praecipuas, quibus nova innotuit methodus Cassiniana naturalis dicta, juxta quam *Synanthërarum* familia in 20 circiter tribus dividitur, quae nonnullas sectiones constituunt, ubi quamplurima nova genera sedem inveniunt.

Quod petium mereatur improbus hic labor dicant Botanici summi; mihi sufficiat rationes adducere, cur in descriptione *Dysodii* eandem methodum secutus non fuerim.

Et 1.º termini inusitati non sunt adhibendi alii ad indicanda organa novo detecta, quae non contingunt in methodo Cassiniana.

2.º Glomologia Cassiniana obscura; inutilis quoad terminos Linnaeanis aptioribus, et abunde sufficientibus ad characteres explicandos, substitutos.

3.º Considerationes generales, ac praecipuae quibus nova methodus innotuit hypotheticae, nec naturales: hypotheticae dum considerantur organa non uti revera sunt, sed uti praesupponuntur; non naturales, nam natura ipsa compellit dum abque causa abortus, et adhaerentias animo tantum concipimus; aliud est ablitia detegere, aliud increata excogitare.

4.º Distributio *Linnaeana* in *Syngenesia* omnimodo naturalis, excepto ordine monogamiae, qui ad compositas non pertinet; silitur enim genitalium functionibus, quae in variis polygamis aliter, atque aliter praestant; hae nuptiae clandestinae non sunt; quid magis naturae consonum quam procreatio? Quae methodus ergo magis naturalis, quam illa, quae non fucatis modis perpetuas naturae leges scrutatur?

» exterior 4-5-phyllus, interior 10-phyllus foliolis concavis (1).

Alcinae autem: » calyx simplex 5-phyllus patens, » foliolis ovatis; » *receptaculum* minimum paleaceum, » paleis ovatis-concavis; » *Pappus* nullus; » *semina* in orbiculum » expansa, corticata, apice tuberculis 4 minimis, et quinto » perforata (2).

Wedeliae denique = *Receptaculum* paleaceum. *Pappus* » 4-10-dentatus. *Calyx* simplex 4 vel 5-phyllus (3). *Semina* » *mina* terminata pappo substipitato membranaceo » tuculato (4) ».

Quibus positis, et accurate perspectis nostrae plantae characteribus infra notatis, facile quisque dignoscere potest recte de illa novum genus fuisse constitutum.

Differt enim a praecedentibus circa receptaculum, in illis paleaceum, in *Dysodio nudum* (fig. 6 et 7); differt insuper a *Polynnia* ratione calycis, qui simplex est, non duplex (fig. 1); differt postremo ab *Alcina*, et *Wedelia* etiam circa seminum formam, substantiam, appendices.

Sed descriptiones, quas habemus a Richard, a Persoonio (5), ab Humboldtio (6), aliisque (7), minus perfectae

(1) Willd. sp. pl. tom. 3. part. 3. p. 2335.

(2) Pers. syn. pl. 11. 491.

(3) Willd. loc. cit. p. 2334.

(4) Pers. loc. cit. p. 490.

(5) Pers. loc. cit. p. 489.

(6) Humb. loc. cit.

(7) Consule *Encycl. meth. supp.* 11. 531. nec non *dict. des sc. natur.* vol. 13. p. 573. 574.

mihi visae sunt ad tollendam omnem ambiguitatem; quapropter aliam ex viva planta praebere existimavi, addita icone nondum, ut sciam, allata.

Nomen *Dysodii* mehercule minus accommodatum est, eo quod substantiam *foetentem* indicet (1) in planta penitus inodora; sed retinendum censui ad confusionem vitandam.

Restat igitur ut descriptionem vobis tradam.

DYSODIUM (syngenesia polygamia necessaria *Lin.* Corymbiferae *Jeuss*: Synantherae *Heliantheae. Rich. R. Brown. Cassini*).

Charact. essent. genericus.

Cal. simplex 1-phyllus 5-partitus. *Coroll.* radii 8-10, disci numerosae. *Germ.* difforme. *Recept.* nudum columna centrali. *Sem.* difformia nuda, basi attenuata, latere externo convexo superne biglanduloso, apice oblique truncata, receptaculi columnam circumvolventia, eique basi adnexa. *N.*

Charact. essent. specificus.

D. divaricatum, caule herbaceo, ramis divaricatis, foliis oppositis ovatis, basi in petiolum attenuatis, apice subacuminatis, inaequaliter grosse-dentatis sinuatisve, pedunculis in dichotomia solitariis. *N.*

(1) Nomen hoc videtur compositum a vocabulis Graecis *δυσ* (*foetens*) *ῥίζα* (*oleo*) juxta quod fecerat *Loureiro* circa suam *Dyandam fusciculatam*, quam moderni *Sesuvium foetidum* vocant (*Willd. sp. pl. par. 2 t. 1. p. 1062*); nisi forte a *δυσ* (*asper*, *difficilis* et *involus*, *Lexicon Graecolatium Basil.* 1600 *Δύσος asper*) derivatum malis, sed in planta nostra nullam asperitatem sabbie sensibilem invenimus.

D. caule herbaceo divaricato, foliis oppositis rhombico-ovatis, subdentatis, pedunculis dichotomalibus = *Perz. syn. pl.* 11. 489.

Melampodium paludosum: herbaceum, ramis linea pilosa instructis; foliis ovatis acuminatis, basi cuneatis, grosse dentatis, supra scabris, subtus hispidulis; palea akenium obtegente costata subverucoso-exasperata, apice exteriore denticulata. *Humb. ex Kunth. nov. gen. et sp. p.* 272. vol. 4.

Hab. prope st. Martham juxta rivum Gayra, et ab incolis vulgo *sorito* dicitur: (*Bertero*): floret sept.-octob. flores flavi ☉.

Descriptio.

RADIX annua fibroso-ramosa. *CAULIS* herbaceus, sesquipedalis, teres, piloso-hispidulus, subcanaliculatus ramosus. *RAMI* oppositi per dichotomiam, divaricati, teretes. *FOLIA* 1-2-pollicaria, opposita, ovalia, basi in petiolum attenuata, apice attenuato-acuminata, margine inaequaliter grosse-dentata, interdum caulina praecipue subsinuata, dentibus sinubusque obtusis, ramea saepius sub-integra, trinervia, costa media nervisque lateralibus subtus piloso-hispidulis, venosa, supra viridia, subtus pallidiora, utrinque scabriuscula. *PETIOLI* canaliculato-marginati in costam mediam desinentes. *FLORES* compositi radiati. *PEDUNCULI* in dichotomia solitarii, 2-3-pollicares, teretes, pilosiusculi. *CALYX* simplex, 1-phyllus, 5-partitus, persistens, subglaber, laciniis venosis, patentissimis, ovato-subrotundis, acutiusculis,

marginē ciliatis (fig. 1). *COROLLULÆ* radii: 8-10. femineae, semiflosculosae, patentes, unico ordine dispositae (fig. 9): *ligula* flava 2 linea longa; $1\frac{1}{2}$ lata, ovata, concava, apice truncata, 3-dentata, dentibus inaequalibus viridescentibus (fig. 2. a): *tubo* albescēte capillari ligula triplo breviorē (fig. 2. b): *stylus* brevissimus bipartitus (fig. 2. c): *stigmata* duo simplicia, reflexa, atrata (fig. 2. d): *germen* difforme (fig. 2. e). *COROLLULÆ* disci numerosae, hermaphroditae, steriles, erectae, longitudine radiorum, infundibuliformes (fig. 3): *tubo* basi albido, hinc flavescēte (fig. 3. a): *limbo* duplo breviorē, flavo 5-dentato (fig. 3. b): *stamina* quinque; *filamenta* medio tubi inserta (fig. 4): *antherae* coalitae, apice appendiculatae, atratae (fig. 5): *stylus* simplex incrassatus, exsertus (fig. 4. a): *stigma* indivisum sterile (fig. 4. b). *RECEPTACULUM* concavum, nudum, argenteo-albescens, punctato-venosum, (fig. 6) columna centrali instructum. *SEMINA* ex radiis difformia, 1-linea lata, $1\frac{1}{2}$ longa, rugoso-callosa, subtetragona, basi attenuata, latere externo convexo superne 2-3-tuberculato, caeteris planis, apice oblique truncata, nigra (fig. 8), receptaculi columnam circumvolventia, eique basi adnexa (fig. 6. a). Planta tota inodora, insipida.

Iconis explicatio.

Fig. 1 Calyx simplex 1-phyllus, 5-partitus, postice visus
magnitudine naturali.

- Fig. 2 Corollula radii semiflosculosa cum pistillo : duplo aucta.
- Fig. 3 Corollula disci flosculosa : duplo aucta.
- Fig. 4 Eadem longitudinaliter dissecta, et explanata cum staminum filamentis, quibus antherae sublatae sunt, ut appareat stylus incrassatus, exsertus, sterilis : duplo aucta.
- Fig. 5 Stamina separata, ut appareant filamenta libera cum antheris in cylindrum coalitis : duplo aucta.
- Fig. 6 Receptaculum antice visum, cui sublatae fuerunt corollulae, et quatuor semina, ut appareant venae argenteo-punctatae, et adnexa semina : magnitudine naturali.
- Fig. 7 Idem post naturalem casum seminum, ut appareant columna centralis, et venae punctis argenteis destitutae ob exsiccationem liquoris, quo prius replebantur : magnitudine naturali.
- Fig. 8 Semina sicca variis lateribus visa : duplo aucta.

Arund. Clafu. Clafu. Clafu. Clafu.

